

Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen laitoskokous:

TIETEELLISYYS ENSISIJAISEKSI — AUTONOMIA TOTEUTETTAVA

Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen tutkijoiden käsityksen mukaan yliopistojen ja niiden tutkimusta harjoittavien laitosten toiminnassa tulee *tieteellisyyden* olla ensisijainen vaatimus. Tämä merkitsee samalla, että näiden yhteisöjen primaaritehtävänä on *uuden ja oikean tiedon luominen ja saattaminen sekä sisäiseen että yleiseen, yliopistojen ja laitosten rajat ylittävään tietoisuuteen ja käyttöön*.

Heti alkuun on syytä korostaen todeta, ettei tieteellisyydellä ja »teoreettisuudella» tarkoiteta samaa. Tällaisen mahdollisuuden sulkee pois jo se, että tieteellisen tiedon on tultava käyttöön tutkijayhteisön ulkopuolella, mikä tapahtuu tutkimustoiminnan ohella myös yliopistojen kasvat- ja koulutustehtävän kautta. Tutkimuksella yhtäällä ja kasvat- ja koulutustehtävällä toisaalla täytyy tietysti olla sama pohja — tieteellisyyden perusta.

Tieteellisyyden vaatimus on viime aikoina näkyvimmin noussut esille yliopistojen kasvat- ja koulutustehtävään kohdistettuna tutkinnonuudistustyön yhteydessä. Tieteellisen tiedon yhteiskunnallisen käytön kannalta koulutustoiminnan perusajatukseksi on tällöin esitetty, että yliopistojen »...pitäisi kouluttaa... ihmisiä, joilla on hallussaan tieteellinen tarkastelutapa plus konkreettisia ammatillisia valmiuksia. Heille pitäisi pyrkiä antamaan tieteellinen koulutus, että he toimisivat tieteellisen tarkastelutavan pohjalta missä tahansa ammattitehtävissä (esim. tutkijoina, suunnittelijoina, virkamiehinä); he muuttaisivat tieteellisen tietouden käytännölliseksi ohjelmiksi kaikissa tehtävissään

ja kykenisivät kohottamaan käytännölliset ongelmat tieteellisiksi tehtäviksi sitä mukaan, kun ne nousevat esiin.» (Sosiologia 1/1975, s. 48) Tutkimuksella tulee olla käytäntöön sama suhde kuin kasvatusta- ja koulutustyöllä edellä esitetyssä.

Välittömimmin käytäntöön liittyvä tutkimus yliopistoissa on ulkopuolisen rahoittamana tehtävää sopimustutkimusta. Tämän tyyppisen tutkimuksen on Pirkkalan tapaus nyt nostanut kohukeskustelun piiriin. On selvää, että tieteellisyys on ensisijainen näkökulma sopimustutkimustoimintaan samalla tavoin kuin muuhunkin tutkimukseen.

Sen lisäksi, että on olemassa tutkijoita ja ammattityöntekijöitä, joiden asennoituminen työhönsä ja työssään on kokonaisvaltaisen tieteellinen, on luotava edellytykset tällaisen asennoitumisen toteuttamiselle käytännössä.

Tämä merkitsee *autonomian, itsemääräämisoikeuden takaamista tiedeyhteisölle*. Autonomiata ei kuitenkaan pidä pyrkiä toteuttamaan vain tiedeyhteisön suhteessa valtiovaltaan, vaan myös suhteessa julkiseen ja yksityiseen talouselämään ja muihin yliopistojen ulkopuolisiin tahoihin, jotka kohdistavat tiedeyhteisöön tutkimusvaatimuksia ja -toivomuksia. On voitu selvästi havaita, että näiden tahojen tutkimusvaateet muotoutuvat usein kapea-alaisiksi ja ah- taiksi ilman, että ongelmia ja tutkimuskohteita nähtäisiin todellisuutta vastaavasti laajana kokonaisuutena. Tällaisten tutkimusvaatimusten mekaaninen toteuttaminen ei voi johtaa muuhun kuin tieteellisesti hedelmättömään ja käytännössä yksipuoliseen, jopa vahingolliseen selvitystyöhön, joka ei ansaitse tieteellisen tutkimuksen nimikettä. Sellaisen tutkimuksen paikka ei missään tapauksessa ole yliopisto, tutkimuslaitos tai muu tieteellinen yhteisö. Kapea-alainen tutkimus ei voi vastata myöskään laaja-alaisen yhteiskuntasuunnittelun tarpeita.

Tieteellisen tason takaaminen edellyttää ja autonomia merkitsee, että tutkimusta harjoitettavissa laitoksissa on tällaisia tehtäviä suorittamassa riittävästi vakinaisia työntekijöitä. On vaarallista painottaa väliaikaisen henkilökunnan toimesta tehtävää sopimustutkimusta vakinaisen henkilökunnan toimesta tehtävän perustutkimuksen kustannuksella, niinkuin viime aikoina on tehty useissa valtakunnallisissa korkeakoululaitosta koskeissa virallisissa kehittämissuunnitelmissa. Ainoastaan painottamalla yliopistorahoitteista tutkimusta (mihin on luettu mukaan Suomen Akatemian rahoitusosuus) ja ottamalla sopimustutkimuksia suoritettavaksi vain siinä määrin kuin niille voidaan taata vakinaisen tutkimushenkilökunnan tarkka ja tieteellinen valvonta, voidaan saada aikaan hedelmällinen uuden ja oikean tiedon välittyminen yliopistoyhteisöstä sopimustutkimuksen kautta yhteiskunnan käyttöön.

Toinen edellytys tutkimuksen korkeatasoisuudelle on, ettei tutkimuslaitosten tieteellistä kohdealuetta hajoiteta epätarkoituksenmukaisesti. Tutkimuslaitosten vakinaisen henkilökunnan ja sopimustutkimusten ja -tutkijoiden rekrytointi pitää *kohdistaa*. Tämä merkitsee, että tutkimuslaitokset pyrkivät kehittämään valtakunnallisten suunnitelmien pohjalta omaleimaisen, mutta perustellun tut-

kimuspoliittisen ohjelman. Kehitystyön pitää tapahtua yhteydessä yliopistojen edustamiin tiede- ja tutkimusaloihin — tätä merkitsee autonomia. Tiedeyhteisöjen ulkopuolisilla tahoilla ei tässä kehittämistyössä saa olla *ratkaisevaa* sananvaltaa, koska vain tiedeyhteisön sisältä voidaan tieteellisyyden kriteerit asettaa ja toteuttaa asianmukaisella tavalla. On aivan mahdotonta, että yleinen mielihäpe tai julkinen sana voisi ne määrätä.

Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen tutkijoiden kokemuksen ja käsityksen mukaan pitäisi yliopistoissa harjoitettavan sopimustutkimuksen nojautua seuraaviin periaatteisiin:

- (1) Tutkimuslaitoksilla on oltava valta ja vastuu hylätä tai ottaa ohjelmaansa sopimustutkimuksia aina sen mukaan, miten ulkopuolinen tutkimusehdotus sopii laitoksen tutkimuspoliittiseen periaateohjelmaan ja muihin mahdollisuuksiin toteuttaa se.
- (2) Sopimustutkimukset on suunniteltava tekijälaitoksessa huolellisesti niin, että tässä työssä käytetään hyväksi kehittyneintä käytettävissä olevaa tieteellistä asiantuntemusta. Suunnittelutyön painopisteen tulee olla tutkimustarjouksien tieteellistämisen ja tieteellisten tutkimusvaihtoehtojen kehittämisessä. Tutkimustehtävään on aina suhtauduttava kriittisesti; näennäisiä ja kapea-alaisia ongelmanasetteluja ei pidä sellaisenaan ottaa tutkimustyön perustaksi.
- (3) Suunnittelutyön ja sen laitoksessa tapahtuneen hyväksynnän jälkeen tutkimustarjouksen tekijän, rahoittajan on päätettävä, haluaako se rahoittaa tutkimushanketta myös suunnitteluvaiheen jälkeen. Sillä ei kuitenkaan saa olla ratkaisuvaltaa suunnitelmien sisältöön nähden. Rahoittaja voi tässä vaiheessa enää vain joko hyväksyä tai hylätä suunnitelman tai valita vaihtoehtoisten suunnitelmien joukosta asianmukaisimman.
- (4) Tutkimusprojektia valvomaan on asetettava työryhmä siten, että toisaalta taataan korkeatasoinen tutkimustyön toteutuksen tieteellinen kontrolli ja että toisaalta varmistetaan, ettei rahoittajan kanssa synny jälkikäteen tulkintaerimielisyyksiä siitä, millainen yksityiskohtainen tutkimustapa olisi toteuttanut osapuolten yhteisesti hyväksymän tutkimussuunnitelman. Työryhmässä on siis oltava edustus vähintään tekijälaitoksesta ja rahoittajan puolelta.
- (5) Osapuolten on hyväksyttävä tutkimusprojektin yleissuunnitelma yhteisesti ennalta. Myös tutkimusten käytännöllisestä toteuttamisesta pitää sopia yhteisesti hyvissä ajoin ennen hankkeen toteuttamiseen ryhtymistä. Näin varmistetaan, ettei kumpikaan osapuoli joudu yllätetyksi ja ettei vastuun pakoileminen ole mahdollista.
- (6) Tekijälaitoksella on oltava oikeus julkaista kaikki tutkimusprojektin yhteydessä kertyvä aineisto ja tutkimuksen tulokset normaalia tutkimuksen etiikkaa noudattaen. Salaista tutkimusta ei julkisin varoin ylläpidettävien tiedeyhteisöjen pidä ottaa suoritettavakseen.

- (7) Kun sopimustutkimusten rahoittajilla on mahdollisuus vaikuttaa siihen, millainen tutkimussuunnitelma lopulta toteutetaan, pitää tekijälaitoksella puolestaan olla mahdollisuus seurata, miten tuloksia sovelletaan käytäntöön, ja mahdollisuus vaikuttaa tähän.

Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksessa on sopimustutkimusta suoritettu jo kolmenkymmenen vuoden ajan laitoksen perustamisesta lähtien — itse asiassa laitos perustettiin tällaista tutkimusta tekemään. Sopimustutkimukset ovat aina muodostaneet varsin suuren osan toteutetusta tutkimuksesta. Käytännön vaatimuksista laitoksessa on jouduttu lähinnä henkilökunnan muodostaman laitoskokouksen toimesta kehittämään tutkimus- ja tiedehallinnon mallia, jossa on nojaututtu seuraaviin näkökohtiin: (1) On laadittu tutkimuspoliittinen periaateohjelma, ja laitoksen tieteellinen tutkimustyö on pyritty kohdistamaan tässä ohjelmassa mainituille tutkimuksen painopistealueille. (2) Laitoksen kehittämissuunnitelmissa on vaadittu lisää vakinaista tutkimushenkilöstöä. Tällä tavalla on pyritty varmistamaan paitsi yliopistollisessa laitoksessa ensisijaisen perustutkimuksen edellytysten turvaamisesta myös siitä, että sopimustutkimuksia valvomassa olisi riittävä määrä kokenutta tutkijakuntaa. Tässä pyrkimyksessä ei kuitenkaan ole onnistuttu, vaan usein sopimustutkimuksia on jouduttu tekemään yli laitoksen resurssien. (3) Sopimustutkimusten käytännöllinen merkitys on pyritty turvaamaan siten, että tutkimuksia valvomaan työryhmiin on kutsuttu paitsi rahoittajien myös muiden intressipiirien ja asiasta kiinnostuneiden edustajia. (4) On pyritty myös siihen, että tutkimussuunnitelmia alettaisiin toteuttaa vasta, kun ne on hyväksytty laitoksen sisäisissä, monipuolista tieteellistä asiantuntemusta edustavissa tutkimusseminaarissa ja laitoskokouksessa.

Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen tutkijat ovat vakuuttuneita siitä, että yllä kaavailtujen periaatteiden varaan rakennettu tiede- ja tutkimushallinto takaa käytännöllisiin päämääriin tähtäävän sopimustutkimuksen tieteellisyyden. Se myös varmistaa sopimus- ja yliopistorahoitteen tutkimuksen hedelmällisen vuorovaikutuksen. Malli johtaa tutkijoiden kokemuksen mukaan tieteen perusmallien muutoksen nopeutumiseen varmistaessaan oikean yhteyden tutkimuksen ja sen tulosten yhteiskunnallisen käytön välillä. Näille periaatteille rakentuva tutkimus johtaa käsityksemme mukaan merkittäviin tuloksiin myös yleensä yhteiskunnallisen kehityksen kannalta.

Tampereella 24. kesäkuuta 1975